१४ डिसेंबर, १९५०

एस. सी. आर. सर्वोच्च न्यायालय अहवाल ९४०

जनार्दन रेड्डी आणि इतर

विरूध्द

राज्य.

[श्री हरिलाल कानिया सरन्यायाधीश, सैय्यद फजल अली,

पतंजली शास्त्री, मुखर्जी, दास आणि चंद्रसेखर अय्यर न्या. न्या.]

भारतीय संविधान, अनुच्छेद १३४, १३६, ३७४ (४) — अपील करण्यासाठी विशेष परवानगी-हैदराबाद उच्च न्यायालयाचा निर्णय २६ जानेवारी १९५० पूर्वी मंजूर करण्यात आला. - विशेष परवानगीसाठी अर्ज- दाखलयोग्यता -नवीन संविधान लागू झाल्यावर हैदराबादच्या न्यायिक समितीकडे अपील करण्यासाठी परवानगीचा अर्जाची प्रलंबितावस्था -- अनुच्छेद १३६ चा परिणाम - व्याप्ती - भारताच्या राज्यक्षेत्रातील कोणतेही न्यायालय किंवा न्यायाधिकरण" - कायद्यांची अर्थउकल- संभाव्य कार्यवाहीचे गृहीतक - अपील करण्याचा अधिकार.

हैदराबाद राज्यातील विशेष न्यायाधिकरणाने दोषी ठरवलेल्या आणि फाशीची शिक्षा सुनावलेल्या याचिकाकर्त्यांनी हैदराबाद उच्च न्यायालयात याचिका दाखल केल्या, ज्या फेटाळण्यात आल्या आणि त्यांनी उच्च न्यायालयाच्या निकालांविरोधात हैदराबादच्या न्यायिक

समितीकडे अपील करण्याची परवानगी मिळावी यासाठी दिनांक २१ जानेवारी, १९५० रोजी उच्च न्यायालयात अर्ज केला. २६ जानेवारी १९५० रोजी भारतीय राज्यघटना अंमलात आली आणि राज्यघटनेनुसार हैदराबाद हा भारताचा भाग झाला, हैदराबादची न्यायिक समिती अस्तित्वात राहिली नाही आणि त्या समितीसमोर प्रलंबित असलेले सर्व अपील आणि इतर कार्यवाही भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाकडे हस्तांतरित करण्यात आली. याचिकाकर्त्यांच्या अर्जांमध्ये दुरुस्ती करण्यात आली जेणेकरून ते संविधानाच्या अनुच्छेद १३४ अंतर्गत अर्ज करू शकतील, परंतु अशा कोणत्याही याचिका अनुच्छेद १३४ अन्वये आणि गुणवत्तेच्या आधारावरही नाहीत या कारणावरून त्या फेटाळण्यात आल्या. त्यानंतर याचिकाकर्त्यांनी राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १३६ अंतर्गत भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयात अपील करण्यासाठी विशेष परवानगी मिळण्यासाठी अर्ज केला.

असा निर्णय देण्यात आला की, राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १३६ अन्वये सर्वोच्च न्यायालयाला "भारताच्या राज्यक्षेत्रातील कोणत्याही न्यायालयाने किंवा न्यायाधिकरणाने दिलेल्या किंवा केलेल्या कोणत्याही न्यायनिर्णय, हुकुमनामा, शिक्षा किंवा आदेशाविरुद्ध अपील करण्यासाठी विशेष अनुज्ञा देण्याचे अधिकार आहेत आणि जेव्हा संबंधित न्यायनिर्णय घोषित केले गेले, तेव्हा हैदराबाद उच्च न्यायालय हे भारताच्या राज्यक्षेत्रातील न्यायालय नव्हते, तेव्हा सर्वोच्च न्यायालयाला विशेष परवानगी देण्याचे अधिकारक्षेत्र नव्हते.

जेव्हा राज्यघटना अंमलात आली तेव्हा याचिकाकर्त्यांना हैदराबादच्या न्यायिक समितीकडे अपील करण्याचा अधिकार होता, केवळ या कारणास्तव हैदराबाद भारताचा भाग

होण्यापूर्वी घोषित केलेल्या निर्णयांना किंवा आदेशांना अनुच्छेद १३६ लागू करणे आणि अपील करण्याचा अधिकार अनुमानिकरीत्या प्रदान करणे, असा अनुच्छेद १३६ चा अन्वयार्थ लावला जाऊ शकत नाही आणि त्यांना सर्वोच्च न्यायालयात अपील करणे शक्य व्हावे यासाठी तरतूद न करता, ती समिती रद्द करण्यामुळे त्यांना या अधिकारापासून वंचित ठेवण्यात आले होते.

अपीलिय अधिकारिता (फौजदारी): फौजदारी किरकोळ याचिका क्र. ७१ ते ७३/१९५०.

हैदराबाद येथील उच्च न्यायालयाच्या दिनांक १२, १३ आणि १४ डिसेंबर, १९४९ रोजीच्या आदेशाविरुद्ध, ज्याद्वारे याचिकाकर्त्यांना हैदराबादच्या विशेष न्यायाधिकरणाने खुनासाठी दोषी ठरवून फाशीची शिक्षा देण्याच्या आदेशाविरुद्ध केलेले अपील फेटाळण्यात आले होते, त्या विरुद्ध सर्वोच्च न्यायालयात अपील करण्यासाठी विशेष परवानगी मिळावी, अशी विनंती करणाऱ्या संविधानाच्या अनुच्छेद १३६ अन्वये दाखल केलेल्या याचिका. वकिलांची महत्वाची तथ्ये आणि मांडलेले मुद्दे न्यायनिर्णयातून दिसून येतात.

याचिकाकर्त्यांसाठी डी. एन. प्रित (के. बी. अस्थाना, डॅनियल लतीफी, भाव शिवचरण सिंग आणि ए. एस. आर. चारी, त्यांच्यासोबत).

उत्तरवादीसाठी भारताचे महाधिवक्ता एम. सी. सेटलवाड आणि राजा राम अय्यर (जी. एन. जोशी, त्यांच्यासमवेत).

१४ डिसेंबर, १९५०. न्यायालयाचा न्यायनिर्णय कानिया, सरन्यायाधीश यांनी दिला.

भारताच्या राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १३६ अन्वये सर्वोच्च न्यायालयात अपील करण्यासाठी विशेष परवानगीची मागणी करणाऱ्या या तीन फौजदारी किरकोळ याचिका आहेत.

सर्व आरोपींवर कम्युनिस्ट पक्षाचे सदस्य असून, हिंसेद्वारे हैद्राबादमधील विद्यमान सरकार उलथवून टाकण्याच्या आणि त्या जागी साम्यवादी राजवट स्थापन करणीयच्या साम्यवादी पक्षाच्या धोरणाशी निगडीत असल्याचा आरोप ठेवण्यात आला होता. असा आरोप आहे की त्यांनी त्यांच्या कम्युनिस्ट संघटनेसाठी वर्गणीची मागणी केली आणि त्यांच्या मागण्या पूर्ण न करणाऱ्या काही गावकऱ्यांचे 21 सप्टेंबर 1948 रोजी अपहरण करण्यात आले आणि त्यांची हत्या करण्यात आली. एच. ई. एच. निजामाच्या अधिकाराखाली लष्करी राज्यपालांनी प्रख्यापित केलेल्या नियमांनुसार स्थापन केलेल्या विशेष न्यायाधिकरणासमोर त्यांच्यावर हत्येसह विविध गुन्ह्यांचा आरोप ठेवण्यात आला आणि ९, १३ आणि १४ ऑगस्ट १९४९ रोजी वेगवेगळ्या निकालांद्वारे त्यांना दोषी ठरवण्यात आले आणि फाशीची शिक्षा सुनावण्यात आली.याचिकाकर्त्यांनी त्या निकालांविरुद्ध हैदराबाद उच्च न्यायालयात अपील केले आणि उच्च न्यायालयाने आपल्या अनुक्रमे १२, १३ आणि १४ डिसेंबर, १९४९ रोजीच्या निकालांद्वारे, अपीले फेटाळली. याचिकाकर्त्यांनी 21 जानेवारी 1950 रोजी हैदराबाद राज्याच्या न्यायिक समितीकडे अपील करण्यासाठी प्रमाणपत्रासाठी उच्च न्यायालयात अर्ज केला. असे दिसते की एच. ई. एच. निजामाने 23 नोव्हेंबर 1949 रोजी फर्मान जारी केले, ज्यामध्ये असे म्हटले गेले की भारताची प्रस्तावित राज्यघटना हैदराबाद सरकारसाठी योग्य होती आणि त्यांनी ती पहिल्या अनुसूचीमधील भाग ब राज्यांपैकी एक अशी हैदराबाद राज्याची राज्यघटना म्हणून

स्वीकारली.26 जानेवारी 1950 रोजी भारतीय राज्यघटना भारतीय संघराज्य आणि भाग ब राज्यांना लागू झाली.हैदराबाद राज्याच्या प्रिवी कौन्सिलच्या न्यायिक समितीकडे अपील करण्यासाठी परवानगी प्रमाणपत्रासाठी मूलतः दाखल केलेल्या याचिकांमध्ये न्यायालयाच्या परवानगीने सुधारणा करण्यात आली आणि भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १३४ अंतर्गत याचिका म्हणून करण्यात आल्या. हैदराबाद येथील उच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाने याचिका विचारात घेतली आणि अनुच्छेद 134 अंतर्गत अशा कोणत्याही याचिका नाहीत या आधारावर त्या फेटाळून लावल्या आणि याचिकाकर्त्यांनी मागितल्याप्रमाणे प्रमाणपत्रासाठी गुणवत्तेनुसार कोणतेही प्रकरण सिद्ध होत नाही असेही घोषित केले. उच्च न्यायालयाच्या १२, १३ आणि १४ डिसेंबर, १९४९ रोजीच्या न्यायनिर्णयावर अपील करण्यासाठी विशेष परवानगी मिळण्यासाठी याचिकाकर्त्यांनी आता अनुच्छेद १३६ अंतर्गत या न्यायालयात त्यांच्या याचिका दाखल केल्या आहेत.

दोन प्रश्न विचारार्थ उद्भवतात. पहिला म्हणजे, प्रकरणाच्या परिस्थितीनुसार अनुच्छेद १३६ अंतर्गत कोणताही अर्ज न्यायालयात केला जाऊ शकतो का ? आणि दुसरी गोष्ट म्हणजे, तथ्यांचा विचार करून, जर याचिकांवर सुनावणी करण्याचा अधिकारक्षेत्र असेल तर न्यायालयाने विशेष परवानगी द्यावी का ? पहिला प्रश्न भारतीय राज्यघटनेतील संबंधित अनुच्छेदांच्या रचनेवर अवलंबून आहे. अनुच्छेद ३७४ (४) अन्वये, या संविधानाच्या प्रारंभाच्या दिवशी आणि तेव्हापासून पहिल्या अनुसूचीच्या भाग ब मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या राज्यातील प्रिवी कौन्सिल म्हणून कार्यरत असलेल्या प्राधिकरणाचे, कोणत्याही न्यायालयाच्या कोणत्याही न्यायनिर्णय, हुकुमनामा किंवा आदेश यांवरून किंवा या संदर्भात अपीले आणि याचिका

चालविण्याचे आणि त्या निकाली काढण्याचे अधिकारक्षेत्र संपुष्टात आले आणि अशा प्रारंभी उक्त प्राधिकरणासमोर प्रलंबित असलेली सर्व अपीले आणि इतर कार्यवाही सर्वोच्च न्यायालयाकडे हस्तांतरित करण्यात आल्या आणि त्या सर्वोच्च न्यायालयाने निकाली काढल्या पाहिजेत. अशा प्रकारे हा उपखंड हैदराबादच्या प्रिवी कौन्सिलचे अधिकारक्षेत्र रद्द करतो आणि भारतीय संविधान लागू झाल्यानंतर ती संस्था आणि तिचे अधिकारक्षेत्र पूर्णपणे संपुष्टात आले. आमच्यासमोर असलेल्या तथ्यांवर, हे स्पष्ट आहे की हैदराबाद उच्च न्यायालयाच्या या निकालांच्या संदर्भात कोणतीही कार्यवाही किंवा अपील, हैदराबाद प्रिवी कौन्सिल रद्द होण्यापूर्वी प्रलंबित होते, या उपखंडाच्या अंमलबजावणीद्वारे सर्वोच्च न्यायालयात काहीही हस्तांतरित केले गेले नाही.

याचिकाकर्त्यांतर्फे असा युक्तिवाद करण्यात आला की 25 जानेवारी 1950 रोजी त्यांना हैदराबाद राज्याच्या प्रिवी कौन्सिलकडे अपील करण्याची परवानगी देणाऱ्या प्रमाणपत्रासाठी हैदराबाद येथील उच्च न्यायालयात जाण्याचा अधिकार होता. खरे तर अशा याचिका त्या दिवशी प्रलंबित होत्या. त्यामुळे असा युक्तिवाद करण्यात आला की, 25 जानेवारी 1950 रोजी अस्तित्वात असलेला अपील करण्याचा अधिकार, भारतीय राज्यघटनेने हैदराबाद राज्याला होत असल्याने सूचितरीत्या हिरावून घेता येऊ शकत नाही. असे निदर्शनास आणून देण्यात आले की दोषसिद्धीच्या संदर्भात, अपील करण्याचा अधिकार असलेल्या सर्व व्यक्ती, किंवा ज्यांच्याकडे प्रमाणपत्रासाठी त्यांचे अर्ज दाखल करण्यासाठी वेळ होता, तसेच अशा प्रमाणपत्रांची मागणी करणाऱ्या ज्या व्यक्तींच्या याचिका हैदराबाद उच्च न्यायालया समोर प्रलंबित होत्या आणि उच्च न्यायालयातील कामाच्या अतिरेकी गर्दीमुळे त्या निकाली काढण्यात

आल्या नव्हत्या, त्या व्यक्ती, भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाला अपील करण्याचा अधिकार देण्यासाठी अनुच्छेद १३६ चा असा अर्थ लावला गेला नाही तर वरिष्ठ न्यायालयात अपील करण्याचा त्यांचा अधिकार गमावतील. राज्याच्या वतीने उपस्थित महाधिवक्त्यानी असे निदर्शनास आणून दिले होते की, जर अनुच्छेद १३६ चा व्यापक अन्वयार्थ लावला तर अनुच्छेद १३६ अन्वये परवानगीसाठी अर्ज करण्याच्या अशा त्रासाखाली असल्याचे नमूद करणाऱ्या व्यक्तींना परवानगी मिळेल, इतकेच नव्हे तर इतर अनेक अधिकार निर्माण होतील. असे अधिकार केवळ फौजदारी खटल्यांमध्येच नव्हे तर दिवाणी खटल्यांमध्येही उद्भवतील आणि ज्या कालावधीत अर्ज करावा लागतो, त्या कालावधीबाबत कोणत्याही मर्यादेशिवाय त्यांचा वापर केला जाऊ शकतो, परिणामी जुन्या निर्णयांवरही प्रश्न उपस्थित केले जाऊ शकतात. शिवाय, अनुच्छेद १३६ च्या व्यापक रचनेनुसार, ज्या राज्यांमध्ये प्रिवी कौन्सिलसारखे कोणतेही न्यायालय, ज्यांच्याकडे त्यांच्या उच्च न्यायालयांच्या निकालांवरून अपील करता येऊ शकत होते, ते अस्तित्वात नव्हते, अशा राज्यांमध्ये जे निर्णय अंतिम झाले होते, ते अपील करण्याच्या अधीन असतील, जरी असे कोणतेही अपील यापूर्वी नव्हते. म्हणून असा युक्तिवाद केला गेला की सोयीच्या आधारावर, जर समतोल असलाच तर तो याचिकाकर्त्यांनी मांडलेल्या युक्तिवादाच्या विरोधात आहे. या प्रश्नाचा हा पूर्णपणे चुकीचा दृष्टीकोन आहे, असा जोरदार आग्रह धरण्यात आला. संविधानाच्या अनुच्छेदांचा अर्थ त्यांच्या साध्या नैसर्गिक अर्थानुसार लावला गेला पाहिजे आणि नैसर्गिक रचनेवर अडचणीची प्रकरणे लादली जाऊ नयेत. कठीण प्रकरणांना अयोग्य कायदा बनवण्याची परवानगी दिली जाऊ नये. आमच्या मते, महाधिवक्त्याचा हा युक्तिवाद योग्य आहे. अडचणीचा प्रश्न संविधानात वापरल्या गेलेल्या

शब्दांच्या खऱ्या अर्थावर परिणाम करू शकत नाही आणि होऊही देऊ नये.त्यामुळे अडचणीचा विचार न करता अनुच्छेदांचा योग्य अर्थ लावणे संयुक्तिक होईल.

या प्रकरणातील तथ्यांनुसार, सर्वोच्च न्यायालयाला विशेष परवानगी देण्याचे अधिकारक्षेत्र आहे की नाही हे ठरवण्यासाठी, भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १३३, १३४, १३५ आणि १३६ विचारात घेणे आवश्यक आहे. अनुच्छेद १३३ हे, दिवाणी प्रकरणांत उच्च न्यायालयाकडून प्रिवी कौन्सिलकडे करावयाच्या अपीलासंदर्भात दिवाणी प्रक्रिया संहितेच्या जुन्या तरतुदी कायम ठेवते. अनुच्छेद १३४ अंतर्गत, अशी तरतूद करण्यात आली आहे की, भारताच्या राज्यक्षेत्रातील उच्च न्यायालयाचा फौजदारी कार्यवाहीतील कोणताही न्यायनिर्णय, अंतिम आदेश किंवा शिक्षादेश यावर, जर त्या उच्च न्यायालयाने, ... (त्यानंतर ज्या अंतर्गत अशी अपीले करता येतील त्या तीन अटी आहेत), तर सर्वोच्च न्यायालयाकडे अपील होऊ शकेल. अनुच्छेद १३३ मध्ये देखील 'भारताच्या राज्यक्षेत्रात' हे शब्द वापरले आहेत. ज्या बाबींना अनुच्छेद १३३ किंवा १३४ च्या तरतुदी लागू होत नाहीत, अशा बाबींसाठी अनुच्छेद १३५ मध्ये तरतूद आहे. तेथे अशी तरतूद आहे की संसद कायद्याद्वारे अन्यथा तरतूद करीपर्यंत, जिला अनुच्छेद १३३ किंवा १३४ च्या तरतुदी लागू होत नाहीत, अशा कोणत्याही बाबीविषयीची अधिकारिता व अधिकार जर या संविधानाच्या प्रारंभाच्या लगतपूर्वी कोणत्याही विद्यमान कायद्यान्वये फेडरल न्यायालयाद्वारे वापरण्यायोग्य असतील तर, त्या बाबीविषयीची अधिकारिता व अधिकार सर्वोच्च न्यायालयालाही असतील. पूर्वी अस्तित्वात असलेल्या कायद्यांतर्गत उच्च न्यायालयांकडून अपील इत्यादी चलविण्याचे अधिकारक्षेत्र फेडरल न्यायालयाला असलेल्या प्रकरणांच्या संदर्भात, अनुच्छेद १३३ आणि १३४ मध्ये समाविष्ट

नसलेल्या प्रकरणांमध्ये सर्वोच्च न्यायालयाला अधिकारक्षेत्र वापरण्यास सक्षम करण्यासाठी हा अनुच्छेद संविधानात समाविष्ट करण्यात आला होता. प्रिवी कौन्सिल ज्युरिस्डिक्शन अॅबॉलिशन अॅक्ट, १९४९ अंतर्गत फेडरल कोर्टाला मिळणारे अधिकारक्षेत्र सर्वोच्च न्यायालयात निहित करण्याची ही स्पष्टपणे तरतूद आहे. हे नमूद केले जाऊ शकते की, दिनांक १० ऑक्टोबर, १९४९ रोजी आधीपासूनच प्रलंबित असलेली अपीले वगळता, उच्च न्यायालयांच्या अपीलांची दखल घेण्याचे प्रिवी कौन्सिलचे अधिकारक्षेत्र या कायद्याने काढून घेतले होते. त्यामुळे जी अपीले आधीच प्रलंबित होती किंवा जे अनुच्छेद १३३ आणि १३४ च्या तरतुदींमध्ये समाविष्ट नव्हते, त्यांच्या संदर्भात तरतूद करणे आवश्यक होते.भारतीय अनुच्छेद १३६ या अटींवर आहेः

" १३६ (१) या प्रकरणांत काहीही असले तरी, सर्वोच्च न्यायालय, स्वविवेकानुसार, भारताच्या राज्यक्षेत्रातील कोणत्याही न्यायालयाने किंवा न्यायाधिकरणाने कोणत्याही वादात किंवा प्रकरणात दिलेला किंवा केलेला न्यायनिर्णय, हुकुमनामा, निर्धारण, शिक्षादेश किंवा आदेश यावर अपील करण्यास विशेष अनुज्ञा देऊ शकेल.

(२) ......"

'भारताचे राज्यक्षेत्र' या अभिव्यक्तीची व्याख्या या अनुच्छेद १ मध्ये खालील प्रमाणे आहे :-

"१. भारताचे राज्यक्षेत्र -

(क) पहिल्या अनुसूचीच्या भाग अ, ब आणि क मध्ये विनिर्दिष्ट केलेली राज्यांची राज्यक्षेत्रे ;

(ख) पहिल्या अनुसूचीच्या भाग ड मध्ये विनिर्दिष्ट केलेली राज्यक्षेत्रे (म्हणजे अंदमान आणि निकोबार बेटे ; आणि

(ग) संपादित केली जातील अशी अन्य राज्यक्षेत्रे,

मिळून बनलेले असेल.

सध्याच्या खटल्यातील तथ्यांवर, दिनांक २६ जानेवारी १९५० पूर्वी हैदराबाद उच्च न्यायालयाने दिलेल्या किंवा पारित केलेल्या न्यायनिर्णय, शिक्षा किंवा आदेश यांच्याविरुद्ध अपील करण्यासाठी सर्वोच्च न्यायालय विशेष परवानगी देऊ शकते का हा प्रश्न विचारार्थ आहे. लक्षात ठेवण्यासारखी महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे हैदराबाद न्यायालये जेव्हा १२, १३ आणि १४ डिसेंबर १९४९ रोजी त्यांचे न्यायनिर्णय जाहीर करत होती, तेव्हा ती भारताच्या राज्यक्षेत्रातील न्यायालये नव्हती. याचिकाकर्त्यांतर्फे असा युक्तिवाद केला जातो की, जेव्हा एच. ई. एच. निजामाने त्याच्या फर्मानाद्वारे दिनांक २६ जानेवारी, १९५० रोजी हैदराबाद राज्याला भारताच्या संविधान लागू करण्याचे निर्देश दिले होते, तेव्हा याचिकाकर्त्यांच्या जागी असलेल्या व्यक्तींना अपील करण्याचे जे बहुमोल अधिकार होते ते संकुचित अन्वयार्थामुळे हिरावून घेतले जातील, असे मानले पाहिजे की संविधानात स्वतंत्रपणे कोणताही ठोस अधिकार दिलेला नसल्यामुळे, याचिकाकर्त्यांना असा अधिकार देण्यासाठी अनुच्छेद १३६ चे शब्द पुरेसे व्यापक होते. दुसरीकडे, त्यानंतर विद्वान महाधिवक्त्यांनी असा युक्तिवाद केला की,

प्रत्येक कायदा प्रामुख्याने भविष्यलक्षी आहे आणि पूर्वलक्षी नाही. अपील करण्याचा अधिकार विशेषतः कायद्याने दिला गेला पाहिजे आणि तो केवळ प्रक्रियात्मक अधिकार नाही. त्यामुळे जर राज्यघटनेनुसार अपील करण्याचा कोणताही अधिकार अस्तित्वात नसेल, तर हैदराबाद राज्याला राज्यघटना लागू झाल्यावर असा अधिकार अस्तित्वात येईल असे अनुमानिक गृहीत धरले जाऊ शकत नाही. यासाठी, दिल्ली क्लॉथ अँड जनरल मिल्स लिमिटेड वि. आयकर आयुक्त, दिल्ली आणि अन्य एक[1] आणि द कोलोनियल शुगर रिफायनिंग कंपनी लिमिटेड वि.इरविंग[2] या प्रकरणामधील प्रिवी कौन्सिलच्या निर्णयावर भिस्त ठेवण्यात आली.

आमच्या मते, या मुद्यावर महाधिवक्त्याचा युक्तिवाद योग्य आहे. सध्याच्या प्रकरणात कायद्याचा केवळ भविष्यालक्षी अर्थ लावण्याची सामान्य पद्धत का वापरू नये यासाठी कोणतेही कारण दिसत नाही. श्री. प्रिट यांनी असा युक्तिवाद केला की अनुच्छेद १३६ चा राज्याने जो अर्थ लावायचा प्रयत्न केला आहे, त्यासाठी खंडात. "यापुढे" हा शब्द समाविष्ट करणे आवश्यक आहे, ज्यासाठी कोणतेही समर्थन नव्हते. आम्ही हा युक्तिवाद स्वीकारण्यास असमर्थ आहोत कारण, प्रथमदर्शनी, प्रत्येक कायदा भविष्यलक्षी असतो आणि 'यापुढे' या शब्दाचा वापर केल्याशिवायही अनुच्छेद १३६ ची परिभाषा तोच अर्थ व्यक्त करते. या प्रकरणात हे लक्षात घेतले पाहिजे की 26 जानेवारी 1950 पूर्वी, एच. ई. एच. निजाम यांचे सरकार एक स्वतंत्र राज्य होते आणि या अर्थाने भारतातील कोणत्याही न्यायालयाला किंवा लंडनमधील प्रिवी कौन्सिलच्या न्यायिक समितीला हैदराबाद राज्य न्यायालयांच्या निर्णयांवर

1 ५४ टी. ए. ४२१.

2 [१९०५] ए. सी. ३६९

कोणतेही अधिकारक्षेत्र नव्हते. अशा राज्याच्या न्यायालयांच्या निर्णयांवर भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाला अधिकारक्षेत्र देण्यासाठी, एखाद्या विशिष्ट तरतुदी किंवा अशा न्यायालयांच्या निर्णयांवर, अपील केल्यावर, हाताळण्यासाठी अधिकारक्षेत्र प्रदान करणाऱ्या तरतुदीची आवश्यकता असते. तशा प्रकारची कोणतीही स्पष्ट तरतूद नाही हे सर्वसाधारण कारण आहे. आम्हाला अशी कोणतीही आवश्यक परिस्थिती देखील दिसत नाही जी वाजवी प्रकरणावर अप्रत्यक्षपणे अपील करण्याचा अधिकार देणारी मानली जावी. खरेतर 'भारताचे राज्यक्षेत्र' हे शब्द विरुद्ध निष्कर्षाकडे नेतात. अनुच्छेद १३६ मध्ये वापरल्या गेलेल्या शब्दांनुसार न्यायनिर्णय किंवा शिक्षा देणारी न्यायालये भारताच्या राज्यक्षेत्रातील न्यायालये असणे आवश्यक आहे. 26 जानेवारी 1950 पूर्वी महामहीम निजाम सरकारचा प्रदेश कधीही भारताचे राज्यक्षेत्र नव्हते आणि म्हणूनच महामहीम निजामांच्या उच्च न्यायालयाने १२, १३ आणि १४ डिसेंबर, १९४९ रोजी दिलेला न्यायनिर्णय आणि शिक्षा हा "भारताच्या राज्यक्षेत्रातील न्यायालयाने दिलेला" न्यायनिर्णय आणि शिक्षा मानला जाऊ शकत नाही. केवळ त्या संक्षिप्त आधारावरच असे दिसते की याचिकाकर्त्यांचा युक्तिवाद अयशस्वी झाला पाहिजे.

जर असा अन्वयार्थ लावला तर मुंबई प्रांताचा प्रदेशही अनुच्छेद १३६ च्या अंमलबजावणी मधून वगळला जाऊ शकतो, असा युक्तिवाद श्री. प्रिट यांनी याचिकाकर्त्यांतर्फे केला. तथापि, याचे उत्तर असे आहे की, दिनांक २६ जानेवारी १९५० पूर्वी दिवाणी प्रक्रिया संहिता, फौजदारी प्रक्रिया संहिता आणि उच्च न्यायालयाच्या लेटर्स पेटंट अंतर्गत दिवाणी आणि फौजदारी अशा दोन्ही बाबींमध्ये मुंबई उच्च न्यायालयाच्या निकालांवरून अपील दाखल करण्याचा अधिकार अस्तित्वात होता. पूर्वी अस्तित्वात असलेल्या प्रिवी कौन्सिलच्या न्यायिक

समितीकडे अपील करण्याचा असा अधिकार योग्य कायद्याद्वारे फेडरल न्यायालयात आणि कालांतराने अनुच्छेद १३५ द्वारे सर्वोच्च न्यायालयात हस्तांतरित करण्यात आला. त्यामुळे अर्थानुसार, जो आमच्या मते भारताच्या राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १३६ चा योग्य अर्थ आहे, त्यानुसार मुंबई उच्च न्यायालयाच्या निकालाविरुद्ध अपील करण्याचा अधिकार हिरावून घेतला जात नाही. हे खरे आहे की अनुच्छेद १३६ मध्ये वापरलेल्या व्यापक अर्थ असलेल्या शब्दांचा विचार करता, सर्वोच्च न्यायालयात अपील करण्यासाठी परवानगीसाठी अर्ज करण्याचा अधिकार केवळ उच्च न्यायालयांच्याच नव्हे तर इतर न्यायाधिकरणांच्या निर्णयांच्या संदर्भातही दिला जातो. तो मोठा अधिकार, जर २६ जानेवारी १९५० पूर्वी अस्तित्वात नसता, तर तो अनुच्छेद १३६ द्वारे नव्याने प्रदान केला गेला आहे असा कायदेशीर अर्थ लावला जाऊ शकतो आणि अशा अन्वयार्थामुळे कोणतीही विसंगती उद्भवत नाही. त्यामुळे आमच्या मते, हैदराबादच्या उच्च न्यायालयाने, जे महामहीम निजामांच्या हद्दीत होते आणि ज्याचे क्षेत्र दिनांक २६ जानेवारी १९५० पूर्वी भारताच्या राज्यक्षेत्रात नव्हते, त्या न्यायालयाने आमच्या समोर असलेल्या या सर्व प्रकरणांमध्ये सर्व न्यायनिर्णय घोषित केले होते आणि शिक्षादेश पारित केले होते आणि ते निर्णय संविधान अंमलात येण्यापूर्वी मंजूर केले गेले होते, त्यामुळे ज्या न्यायनिर्णयांच्या विरोधात अनुच्छेद १३६ अंतर्गत सर्वोच्च न्यायालयात अपील करण्यासाठी विशेष परवानगी मागितली जाऊ शकते, त्या न्यायनिर्णयांच्या श्रेणीत ते येत नाहीत. हे स्पष्ट आहे की असे निर्णय भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १३५ अंतर्गत समाविष्ट नाहीत.

त्यामुळे आमच्या मते, घटनेच्या कलम १३६ अंतर्गत हैदराबाद उच्च न्यायालयाच्या अशा न्यायनिर्णयांविरुद्ध अपील करण्यासाठी विशेष परवानगीसाठीच्या या याचिकांवर सुनावणी करण्यासाठी या न्यायालयाला कोणताही अधिकार नाही. अशा प्रकारे, याचिकाकर्त्यांच्या प्रकरणांसारखी प्रकरणे अनुच्छेद १३४, १३५ आणि १३६ अन्वये समाविष्ट करण्यात आलेली नाहीत आणि म्हणूनच कायद्याच्या सध्याच्या स्थितीत सर्वोच्च न्यायालय त्यांना कोणतीही मदत करू शकत नाही. राज्यघटनेतील अशा दिलाशाची तरतूद वगळण्यावर सर्वोच्च न्यायालय मार्ग काढू शकत नाही आणि अधिकारिता, ज्याची अनुच्छेद १३४, १३५ आणि १३६ मधील स्पष्ट शब्दांद्वारे खात्री दिलेली नाही, गृहीत धरणे म्हणजे सर्वोच्च न्यायालयाने कायदे बनविण्यासारखे ठरेल, जे करणे हे त्याचे काम कधीच नसते.

या परिस्थितीत याचिका फेटाळल्या जातात.

याचिका फेटाळल्या.

याचिकाकर्त्यांचा प्रतिनिधीःआय. एन. श्रॉफ.

उत्तरवादीसाठी प्रतिनिधीःपी. ए. मेहता.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर

कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

x-x-x-x